

יום־הבכורים¹

אלישיב מאיד

כפי שמופיע בספרים הקדושים ובספרי החסידות², עיקר ההארה המיוחדת של המועדים יורדת לישראל באמצעות הקורבנות המיוחדים לכל חג, ולכן ההתעסקות בקורבנות החגים, לא זו בלבד שחשובה היא כהכנה לבנין הבית בב"א, אלא אף זו שנינו, שנוכל דרכה לעמוד על פנימיות עניינם של המועדים. בתקווה שזיכנו השי"ת לכוון לאמיתת רצונו העליון.

סגנון הדברים מכוון לעורר את הקורא להתבונן מעצמו במקורות, ולהצמיח את ההבנות כמתבקשות מתוך המקורות עצמם³.

א.

עניינה של פרשיית המוספים⁴ הוא ללמדנו את סדרי מוספי החגים, שכן הלכותיהם מפורשות כבר בפרשיות אחרות. עם זאת, כפתית וכציון לכל חג, מציינת התורה את המצוה המיוחדת ואת איסור המלאכה, ומתוך כך - את סדרי מוספיו.

"ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג, שבעת ימים מצות יאכל...
והקרבתם אשה עלה לה'..."

"ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת
עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם: ועשיתם עלה לריח נחוח
לה'..."

"ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את
נפשתיכם כל מלאכה לא תעשו: והקרבתם עלה לה' ריח נחוח..."

ואילו ציונו של חג השבועות בא על פי קרבנו המיוחד - שתי הלחם:

"וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם מקרא
קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו: והקרבתם עלה
לריח נחוח לה'..."

"וביום הביכורים" - חג השבעות קרוי 'בכורי קציר חטים'⁵, על שם
שתי הלחם שהם ראשונים למנחת החיטים הבאים מן החדש⁶.

ואם-כן, 'יום הבכורים' - יום שמביאים בו קרבן, המרצה את התבואה החדשה למוזבת.

1. זהו ניסיון להעלות על הכתב הצעה שעלתה במהלך לימודנו, כממד נוסף בביאור ענינו של יום הבכורים.
2. כך שמעתי פעם, אך לא הצלחתי למצוא את המקור לכך עדיין.
3. דומה שתועלת רבה יותר ימצא הקורא אם ילווה את מהלך קריאתו בעיון צמוד בתנ"ך שלם, ויראה בעיניו את ההערות ואת ה'חדושים'.
4. במדבר כח-כט.
5. שמות לד, כב.
6. רש"י, במדבר כח, כו.

ב.

פרשיית מועדות נוספת נשנית בפרשת אמור', וכאן עיקרה הוא הזכרת המצוות המיוחדות לכל מועד, ואיסור המלאכה.

כך נשנים המועדים השונים, ומובדלים הם זה מזה בהפסק של 'פרשיה פתוחה'.

פרשית קרבן העומר מופיעה בין חג הפסח לחג השבועות, אך מובדלת היא מפרשת הפסח בפרשיה פתוחה, ודבוקה היא לפרשת שתי-הלחם שאחריה בפרשה סתומה בלבד, על אף שקרבן העומר קרב בעצם ימי הפסח. סידור זה מצביע בעליל על קשר מיוחד בין העומר ושתי הלחם, יתר על הקשר שבין העומר וחג הפסח.

ג.

יתרה מכך, אפילו קביעת זמנו של חג הקציר אינה בתאריך קבוע ככל החגים, אלא באה בסיומה של ספירת העומר.

"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה
שבע שבתות תמימת תהיינה: עד ממחרת השבת השביעת
תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה:"

ושם מיוחד נתווסף לו -

"וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים".

ועוד - חג שבועות כתיב⁹.

ד.

שתי הלחם, קרבן מיוחד הוא, והתייחד בכמה דברים.

"כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ כי כל שאר וכל
דבש לא תקטירו ממנו אשה לה': קרבן ראשית תקריבו אתם
לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח"¹⁰.

"קרבן ראשית": מה יש לך להביא מן השאור ומן הדבש - קרבן ראשית, שתי
הלחם של עצרת הבאים מן השאור..."¹¹

"ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרונים סלת
תהיינה חמץ תאפיינה בכורים לה:"¹²

"קרבן ראשית" - שתהיה ראשית לכל המנחות¹³.

7. ויקרא כג.

8. שמות לר, כב.

9. ר"ה ה, ע"ש

10. ויקרא ב, יא-יב.

11. רש"י שם.

12. ויקרא כג, יז.

13. מנחות פד:

ה.

"והקרבתם על הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה ופר בן בקר אחד ואילים שנים היו עלה לה' ומנחתם ונסכיהם אשה ריח ניחח לה': ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים: והניף הכהן אתם על לחם הבכרים תנופה לפני ה' על שני כבשים קדש יהיו לה' לכהן"¹⁴.

על הלחם - בגלל הלחם, חובה ללחם¹⁵. "...יכול שבעה כבשים והשעיר האמורים כאן הם ז' כבשים ושעיר האמורים בחומש הפקודים... אמור מעתה - אלו לעצמן ואלו לעצמן, אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין"¹⁶.

כלומר, בגלל הלחם ועם הלחם באים כאן שלשה-עשר קרבנות בהמה, מלבד מוספי היום. והיכן מצינו שיהו בהמות קרבנות כ'נוספות' למנחה?

אכן, גם בעומר מצינו:

"ועשיתם ביום הניפכם את העמר כבש תמים בן שנתו לעלה לה'¹⁷!"

וההבדל בולט, ובמיוחד על רקע סמיכותן של פרשיות אלו, - כבש תמים אחד הבא עם העומר מול שבעה כבשים, פר ושני אילים לעולה, שעיר לחטאת ושני כבשים לשלמים, הבאים עם שתי-הלחם.

ו. איסור חדש

"ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלקיכם חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם"¹⁸.

"קרבן ראשית" - שתהיה ראשית לכל המנחות, וכן הוא אומר "בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעותיכם"¹⁹.

עונה נתן הבורא לבריאתו, בה מתחדשת כבראשיתה, מחדשת געוריה, ומתמלאת תנובה.

חדש האביב²⁰.

"...ירעפו נאות מדבר וגיל גבעות תחגרנה: לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו"²¹.

14. ויקרא כג, יח-כ.

15. רש"י שם.

16. שם.

17. ויקרא כג, יב.

18. ויקרא כג, יד.

19. מנחות פד:

20. ועל כן נצטוונו "שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלקיך - כי בחדש האביב הוציאך ה' אלקיך ממצרים לילה" (דברים טז). מצווה היא שיום הולדתה של האומה לעולם יחול בומן בו שבה ומתחדשת הבריאה כולה, כאביב.

21. תהילים סה, ועיין ר"ה ח.

ונצטווינו שלא לאכול מן התבואה החדשה עד הבאת קרבן-העומר, קרבן שיתיר את תנובת הארץ לאכילת הדיוטות.

”העומר היה מתיר במדינה, ושתי הלחם במקדש”²².

היקף האיסור - כל חמשת מיני דגן שהשרישו לאחר הקרבת העומר הקודם, נאסרים באכילה ובקצירה עד להבאת העומר החדש.

אמנם, אף לאחר הקרבת העומר, עדיין לא הותר היבול החדש להביאו במקדש, עד להקרבת קרבן שתי-הלחם בחג השבעות.

והוא ששנינו בהמשך המשנה:

”אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה (מנחת נסכים, רש”י) קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתיה-הלחם לא יביא, ואם הביא כשר”.

אך, אם הביא לאחר העומר כשר, שכן ”הותר מכללו אצל הדיוט”²³, שכבר נעשתה בו פעולת-היתר כלפי שמיא.

”משרשי המצוה, לפי שעיקר מחיתן של הבריות היא בתבואות, ועל כן ראוי להקריב מהן קרבן לה’ אשר נתנם טרם יהנו מהן בריותיו, וכעין מה שאמרו ז”ל בדומה לזה - ’כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל’. וכל זה להכשיר עצמנו נהיה ראויין לקבל מטובו, וכמו שכתבתי פעמים רבות”²⁴.

ז. העומר ושתיה-הלחם

”והתחיל דיבור חג השבועות מן העומר, כי מאז מתחיל קציר בעומר וספירת השבועות שהם מענין החג הנקרא חג הקציר וחג השבועות, שבו ניתן הודאה לאל יתברך על ”שבועות חקות קציר”²⁵ ששמר לנו. כי אמנם מכוונות הרגלים הם התפילה וההודאה, כמו במועד חדש האביב - התפילה לאל על האביב, וההודאה על החירות. ובהיות כי הצלחת הקציר תהיה כפי מזג הזמן מתחילת האביב עד הקציר, כאומרו ”שבועות חקות קציר ישמר לנו”, היה העומר הודאה על האביב, כמקריב בכורי שדה לבעלים, והיה הקרבן עמו לתפילה על העתיד, והיתה הספירה זכרון לתפילה יום יום, והיה חג הקציר הודאה על טוב הקציר, וחג האסיף הודאה על טוב האסיף”²⁶.

”צוה הכתוב ששהינה חמץ לפי שהם תודה לשם כי חקות קציר שמר לנו, וקרבן תודה יבוא על לחם חמץ”²⁷.

22. משנה, מנחות סח:

23. שם בגמרא.

24. ספר החינוך, מצוה שג.

25. ירמיה ה, כד.

26. ספורנו ויקרא כג, י.

27. רמב”ן ויקרא כג, יז.

קורבנות תודה. העומר - תודה על ה'אביב', ראשית הקציר²⁸, ושתי-הלחם באות כתודה על הקציר כולו, ועל יבול האדמה כולו, שהתבואה עיקר לו.

וגם היתר שנינו כאן - היתר החדש, שהעומר מתירו להדיוט ושתי-הלחם לגבוה, כהפרשת חלה ומעשר.

זוהי ההפרשה של כלל האומה, הבאה על כלל התבואה ופרות הארץ, והיא התודה של האומה לאלוקיה על ברכת היבול, והיא המשפיעה המשך ברכה ושפע לכלל 'תבואת הארץ', בעונת התעוררותה.

"בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה, בעצרת על פרות האילן... תניא אמר ר' יהודה משום רבי עקיבא: מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי-הלחם בעצרת? מפני שעצרת זמן פרות האילן הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני שתי-הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פרות האילן..."²⁹.

ח. ראשית

קרבן העומר נקרא ראשית - "והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן"³⁰, וכן שתי-הלחם נקראו ראשית - "קרבן ראשית תקריבו אותם לה"³¹.

ובכך דומים הם לחלה, למעשרות, לתרומה ולביכורים, שמתנות כהונה הם:

"ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה"³²

"ראשית דגןך תירושך ויצהרך"³³

"ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך"³⁴

מהי 'ראשית'?

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" - ר' הונא בשם ר' מתנא אמר: בזכות שלשה דברים נברא העולם, בזכות חלה ובזכות מעשרות ובזכות בכורים. ומה טעם? - "בראשית ברא אלקים" ואין ראשית אלא חלה, שנאמר "ראשית עריסותיכם", ואין ראשית אלא מעשרות [זהו שכתוב] "ראשית דגןך", ואין ראשית אלא בכורים שנאמר "ראשית בכורי אדמתך"³⁵.

הראשית היא נקודת הבריאה, תמצית הקיום. לכל דבר הנברא ישנה תכלית וישנו מקור,

28. רש"י מנחות טו. ד"ה "זה אביב".

29. ר"ה טז: (משנה וברייתא).

30. ויקרא כג, י.

31. ויקרא ב, יב.

32. במדבר טו, כ.

33. דברים יח, ד.

34. שמות לד, כו.

35. בראשית-רבה א, ד.

מקור אלוקי שממנו נשתלשל וירד לעולם, לתכלית האדרת שם שמים ותוספת-אונים להופעת השכינה. ירידה צורך עליה. וזהו קיומו - מכאן נוצר, ומכך נמשכת חיותו, וזוהי הראשית, השרש, המהות.

אין בריאה ללא ראשית. לא ברא הקב"ה את עולמו אלא על-ידי ובעבור אותה ראשית, ועל גבי הראשית, נקודת-הפנים - הושפע הכל. מכחה ולשמה הכל קיים.

"בראשית ברא אלהים" - על ידי הראשית, בשביל הראשית.

ומהי הראשית? חלה, מעשרות ובכורים.

"כי אלו ג' ראשית כנגד ג' עולמות... ובכל חלק וחלק יש ראשית שהוא אל ה' יתברך והוא חלקו, בעבור כי הוא יתברך אחד, ומאתו נמצא גם כן אחד, והוא ראשית דבר, והשאר אינו רק תוספת... ורוצה לומר בזכות אשר נותנים אל ה' יתברך הראשית, בשביל ששייך אליו הראשית יותר מן השאר, כי הראשית הוא אחד, והוא נמצא מאתו בראשונה והושפע מן ה' יתברך שהוא אחד, בשביל זה נברא כל העולם..."³⁶.

אותה עיסה המופרשת לחלה ואותן חטים המופרשות למעשר אינן שונות משאר העיסה והכרי. מה עושה אותן, אם-כן, ל'ראשית'? - ההפרשה.

קריאת-השם לגבוה, הנטילה וההבדלה הן שנותנות את המשמעות, וזהו העניין.

לכל מציאות ישנה ראשית, לכל נברא ישנו תוך ותוכן, והראשית הזאת היא נקודת האחדות שבו, ההתאחדות עם ההוויה כולה, עם תוכיותה. מהאחד יוצא אחד, וכל העולם כולו מתאחד במטרת הופעת האלקות בו. ההפרשה היא קריאת שם שמיים על הטבע - החטים, העיסה, פרות האילן. הפנייתם כלפי מעלה, וההבחנה "שאתה ושלך שלו" - משלו, למענו.

זהו התוך - שהכל ממנו, שהטבע בו אנו חיים ואותו אנו מעבדים כל ששה, חיותו היא מכת קשורו לגבוה.

ט. יום הבכורים

"וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם מקרא

קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו"³⁷.

'יום הבכורים' - על שם המנחה החדשה הקרבה בו, שהיא בכורי התבואה החדשה הקרבה למזבח.

"קרבן ראשית" - שתהא ראשית לכל המנחות, וכן הוא אומר "בהקריבכם מנחה חדשה לה'". ומנין שתהא קודמת לבכורים, תלמוד-לומר "וחג שבעות תעשה לך בכורי קציר חטים". מנין שתהא קודמת לנסכים ופרות האילן - נאמר כאן "בכורי מעשיך" ונאמר להלן "באספך את מעשיך מן השדה", מה להלן נסכים ופרות אילן אף כאן נסכים ופרות אילן"³⁸.

36. נצח ישראל למהר"ל פרק ג.

37. במדבר כח, כו.

38. מנחות פד:

ולכן הוא יום תחילת הבאת הבכורים, ששתי-הלחם מתירים את כל פרי-הארץ למקדש.

”מעצרת ועד החג מביא וקורא...”³⁹

יום הביכורים - יום של תודה עצומה של ישראל לאביהם שבשמים על הבריאה, על השפע האלוקי המותיר ברכה בכל הטבע.

יום של רוממות - הרמת הטבע ממדרגת מציאות הווה למדרגת שפע אלוקי, מקושר למקורו. יום של חיבור ארץ לשמים.

וממילא מובן שזהו יום ארצי־ישראלי במיוחד, שדווקא בארץ החיים - החיים הטבעיים יכולים להתעלות למקורם.

”כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה - והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן:”⁴⁰

”ממושבתכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרנים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה:”⁴¹

ועתה יובן גם הקשר של יום גדול ואדיר זה לזמן-מתן-תורתנו⁴² - חיבור השמים והארץ.

”וביום הבכורים - שאותו יום נתחדש העולם בתורה ובמצוות.”⁴³

ועל-כן מתחיל אף היחיד להביא את ראשית פרי אדמתו ביום זה, שעתה, לאחר הקרבת שתי-הלחם, תודתה של האומה, ישנו כח אף ליחיד להעלות ולרומם את ברכת-יבולו לגבוה, ואף הם נקראו 'בכורים'.

”ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה'...”⁴⁴

ואף קרבן העומר בא כפתיחה לחג השבועות, - קרבן שעורים צנוע, וצנוע גם בבהמות הבאות עמו, שכן הוא תחילה לשתי-הלחם, הבאות בתום שבעה שבועות, וספירת העומר היא המקשרת ומאחדת אותם לעניין אחד - ההודאה על ברכת הארץ, והעלאת הטבע כולו כלפי שמיא. ”ראשית”.

ומכאן מובן מדוע העומר מתיר במדינה, להדיוטות - שכבר החלה הבשלת התבואה,

39. משנה בכורים ב ב. ”עשאו הכתוב סימן לביכורים, שאין מביאים ביכורים קודם עצרת, ואם הביא אין מקבלים הימנו.” (מדרש הגדול, פנחס)

40. ויקרא כג, י.

41. שם, יז.

42. שהרי אין קשר הכרחי בין חג השבועות, הנופל בתום שבעת השבועות של ספירת העומר, ובזמן שנתקדש החודש על פי הראיה נפל לפעמים בה' סיון או בז' סיון, לבין יום מתן תורתנו - ו' סיון (מה גם שבגמרא ישנו מ"ד שתורה ניתנה בז' סיון). אף בתורה לא נזכרת משמעות זו של חג השבועות, והיא מתחילה להופיע רק מהמדרשים והזו"ק, דבר זה מצריך הבנה מדוע בתפילות ובכלל, הפך חג השבועות ליום מתן תורה וכל שאר המשמעויות נדחקו.

43. הובא בתורה שלמה לרב כשר בויקרא כג.

44. דברים כו, י.

השעורים, וכבר נעשית בה קריאת-שם לגבוה, ושתי-הלחם משלימות את המהלך - וקוראות בקול גדול את תודתנו לבורא העולם על הטבע כולו, ורוממות שלטונו עליו.⁴⁵

ושתי-הלחם, הבאות מן החיטים - מאכל אדם, הן העיקר, ועמן באים ריבוי הקורבנות, ויום הבאתן נעשה "מקרא קדש" ונאסר בעשיית מלאכה.

ומובן מעתה כיצד על מנחה זו באים שלשה עשר קורבנות בהמה, שזו המנחה המעלה ומרוממת את כל ברכת היבול של השנה כולה, בכל מרחבי ארצנו, ופותרת את מהותן - לגבוה, מגבוה. ובכך מתירה היא את תבואות הארץ להעלאתן כלפי-שמיא במקדש במשך השנה כולה, לרוממן למדרגת הקודש.

וזהו זמן-מתן-תורתנו, זמן המסוגל לחיבור השמים והארץ, להתעלות הבריאה, יום הבכורים.